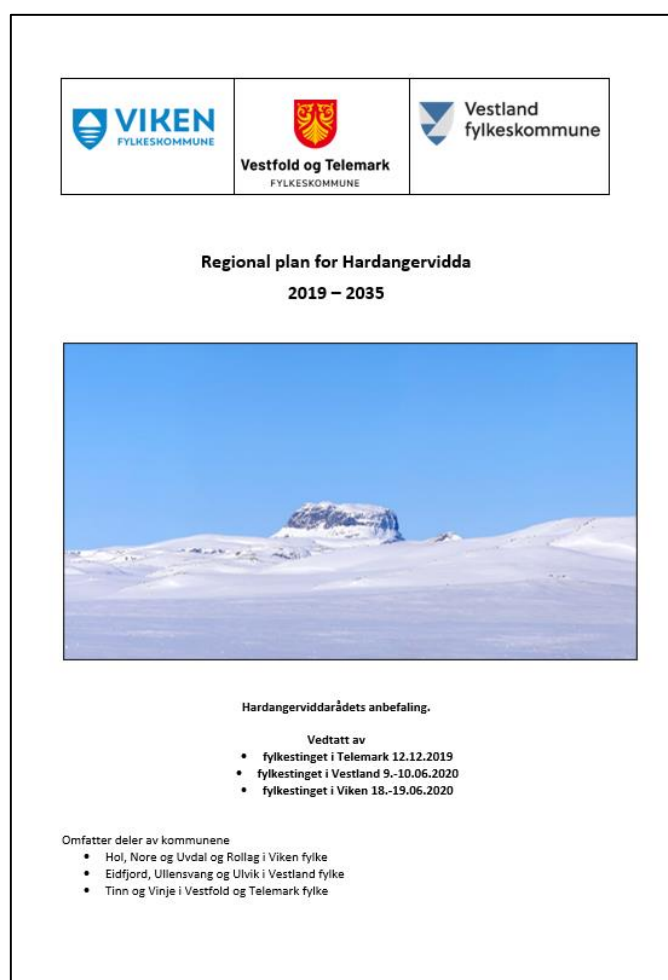

Regional plan for Hardangervidda

Handlingsprogram 2021-2024

Handlingsprogrammet er vedtatt av fylkestinget i Viken (dato), fylkestinget i Vestfold og Telemark (dato), og fylkestinget i Vestland (dato)

Innhold

Innhold	2
1. Innledning.....	3
2. Hardangerviddarådet	3
3. Regional og kommunal planlegging.....	4
4. Prosjekter og tiltak	5
5. Samlet oversikt over disponering av handlingsprogrammets midler	12

1. Innledning

Handlingsprogram 2013-2016 ble utarbeidet som en konkretisering av handlingsdelen i 2011-planen. Dette er i det alt vesentlige gjennomført.

Som del av rullert plan 2019-2035, sluttbehandlet og vedtatt 2019/2020 ble en skisse til handlingsprogram kort beskrevet i planrapportens kapittel 7.

I planrapporten er handlingsprogrammet knyttet til 2019-2022. Fireårsperspektivet er ikke lovbestemt, men valgt for å gi noe tid for gjennomføring av tiltak, samtidig som det gir en slutføring ikke for langt fram i tid. Fordi slutfasen tok lengre tid enn opprinnelig forutsatt, korrigeres nå tidsrammen til 2021-2024.

Pbl §8.1 sier «*Handlingsprogrammet skal vedtas av regional planmyndighet. Behovet for rullering skal vurderes årlig*». Rullert handlingsprogram skal, etter anbefaling fra Hardangerviddarådet, legges fram for fylkestingene hvert fjerde år. Primært bør dette skje i løpet av første virkeår etter valget.

Handlingsprogrammet er overbyggende og inkluderer tiltak også utenfor Hardangerviddarådets og fylkeskommunenes ansvarsområder. Hensikten er å gi oversikt og samordne beslektede prosjekter og pågående prosesser for gjensidig forsterking. Norsk villreinsenter Sør har en sentral rolle i mange av prosjektene.

Omtalen i dette dokumentet gir rammer. Prosjekter som fylkeskommunene har ansvar for, kan starte opp når organisering, finansiering og gjennomføringsplan er avklart i dialog med berørte parter. De ulike prosjekter vil bli årlig rapportert til Hardangerviddarådet.

2. Hardangerviddarådet

Bakgrunn og medlemmer:

Hardangerviddarådet ble etablert etter at den første regionale plan for Hardangervidda ble vedtatt i 2011. Hensikten var å ha en arena for oppfølging av den regionale planen.

Det er ønskelig å videreføre samarbeidet om Hardangerviddarådet. Som medlemmer i rådet inviteres en politiker fra hver Hardangerviddakommune, to fylkespolitikere fra hvert fylke, en representant fra hver fylkesmann og leder av villreinnemnda. Dette er videreføring av tidligere praksis.

Politisk ledelse i de tre fylkeskommunene har møte- og talerett i Hardangerviddarådet.

Parallelt med dette bør den mer uformelle administrative gruppa videreføres. Den vil være viktig for faglig erfaringsutveksling, implementering av regional plan i kommunene og for gjennomføring og oppfølging av handlingsprogrammets prosjekter.

Hardangerviddarådets oppgaver:

- Rullere handlingsprogrammet minst hvert fjerde år. Disponering av Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler er del av dette. Hardangerviddarådets anbefaling videresendes for sluttbehandling i fylkeskommunene.
- Behandle årlig statusrapport for handlingsplanen. Som ledd i dette
  - vurdere behovet for rullering av handlingsprogrammet.
  - ta stilling til eventuell om-disponering av Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler.
- Være referansegruppe og dialogarena for handlingsprogrammets prosjekter.
- Være styringsgruppe for rullering av regional plan når dette etter hvert blir aktuelt. Tidspunkt besluttes i de tre fylkeskommunenes planstrategier.
- Være arena for

- erfaringsutveksling, bl.a. om kommunenes oppfølging av regional plan og om kommunale forvaltningsoppgaver med sikte på mest mulig lik praksis.
- bygge opp felles kunnskap om blant annet villrein, CWD, fjellbasert næringsutvikling og friluftsliv.
- Ha dialog med lokale og eksterne aktører der dette er naturlig
- Samarbeide med Nordfjellarådet når dette er naturlig.
- Medlemmene i rådet forventes å rapportere til sine respektive organ om det løpende arbeidet med oppfølging av den regionale planen.

Tidsramme: Løpende, minst et møte årlig.

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene v/sekretariatet

Økonomi:

Ansvar for sekretariatet legges til en av fylkeskommunene. Når ikke rullering av selve planen pågår, anslås et behov på 20% stillingsressurs til den løpende oppfølgingen. Vertsfylket holder kontor og sørger for løpende drift. Kostnadene for sekretariatets drift estimeres til 200.000 per år.

Etter avtale mellom fylkeskommunene, inngått i 2020, legges sekretariatsansvaret til Viken fylkeskommune. Kostnadene dekkes med egeninnsats fra Viken fylkeskommune, samt tilskudd på 150.000 fra Vestland fylkeskommune og 150.000 fra Vestfold – Telemark fylkeskommune. Dette beløpet settes på prosjektkonto i Viken fylkeskommune. Midlene disponeres til oppfølging av handlingsprogrammet. Det forventes en egeninnsats (tilsvarende anslagsvis 50.000 kroner årlig) fra de to øvrige fylkeskommunene for å bistå sekretariatet og forankre planen i egen organisasjon.

Det forutsettes egeninnsats fra medlemmene i både rådet og i administrativ gruppe i form av egen tid og egne reisekostnader, eventuelt også oppholdskostnader ved større møter.

Det øremerkes 200.000 kroner til diverse utgifter knyttet til drift av Hardangerviddarådet.

3. Regional og kommunal planlegging

3.1 Rullere regional plan

Første generasjon plan ble vedtatt i 2011. Planen ble, etter vedtak i regionale planstrategier, rullert i perioden 2017-2019. Siste sluttvedtak for rullert plan, 2019-2035, ble fattet i 2020.

Tidsramme: Behovet vurderes hvert fjerde år.

Ansvar for oppfølging: Hardangerviddarådet skal vurdere når det er behov for neste rullering og vil gi sin anbefaling til fylkeskommunene. Fylkeskommunene har som planeiere ansvar for eventuell rullering. Gjennomføring avgjøres i regional planstrategi.

3.2 Kommunal planlegging og oppfølging

- Implementere regional plan i kommuneplan (jf. retningslinjenes §1.4)
- Sti- og løypeplaner (jf. retningslinjenes §2.5.1)
- Motorferdsel (jf. retningslinjenes §2.5.2)

Dette innebærer å videreføre første generasjon plan og handlingsprogram knyttet til denne.

Tidsramme: Løpende

Ansvar for oppfølging: Kommunene

4. Prosjekter og tiltak

Før oppstart av hvert enkelt prosjekt skal det i samarbeid med involverte aktører utarbeides mer detaljerte prosjektplaner som utdyper rammer for gjennomføring mht. faglig innhold, økonomi, framdrift, ansvar og styring.

Handlingsprogrammets prosjekter må normalt suppleres med ytterligere ekstern finansiering.

Fylkeskommunene v/sekretariat utarbeider prosjektbeskrivelser og søknader om ekstern finansiering der fylkeskommunene har ansvar.

Noen av prosjektene som omtales, har andre aktører enn fylkeskommunene og Hardangerviddarådet ansvar for. De omtales fordi de er svært sentrale kunnskapsprosjekter.

4.1 GPS-merkeprosjektet for Hardangervidda og Nordfjella

Det har siden 2002 pågått GPS-merking av et fåtall villrein. Utgangspunktet for dette var et ønske om å innhente kunnskap om Rv7's betydning for villreinsens arealbruk. Statens vegvesen har vært hovedfinansieringskilde. Prosjektet ble etter lokale ønsker og initiativ videreført og også utvidet til å omfatte Nordfjella. Selv om et viktig fokus hele tiden har vært Rv7, har også andre sårbare områder for villreinen blitt trukket inn. Statens vegvesen har siden oppstart vært svært viktig i finanseringen. Finansieringen framover er noe uavklart.

GPS-merkingen gir kunnskap til mange spørsmål knyttet til villreinforvaltningen og gir viktig kunnskapsgrunnlag for flere av prosjektene i handlingsprogrammet..

I løpet av de siste årene har GPS-merkeprosjektet utviklet seg til å bli en «paraply» over flere andre prosjekter. Dette gjelder:

- Ferdselskartlegging (jf. 4.2 og 4.3)
- Kraft og anlegg i Nordfjella
- Fokusområder og regionale planer (jf. 4.4)
- Oppfølging av merka dyr i felt og CWD

Alle «GPS-prosjektene» har egen finansiering. Gjennomføring av dette arbeidet skjer under ledelse av NINA og Norsk villreinsenter Sør i samarbeid med Statens vegvesen, NVE, villreinnemnda, villreinutvalget, fylkesmenn, kommuner og fylkeskommuner. Det er etablert en egen referansegruppe der alle aktørene deltar med Villreinsenteret som sekretariat.

Tidsramme: Løpende

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter Sør og NINA i samarbeid med alle berørte aktører.

4.2 Ferdselskartlegging

Som oppfølging av Regional plan for Hardangervidda 2011-2025 ble det i handlingsprogrammet skissert et prosjekt kalt *Kartlegging av fritidsbruk og opplevelser*. I 2016 ble dette noe omdefinert ved at det ble besluttet å gjøre det til del av et stort samarbeidsprosjekt med omfattende kartlegging av ferdsel på Hardangervidda.

Prosjektet er gjennomført under «paraplyen» GPS-merkeprosjektet på Hardangervidda og Nordfjella (jf. 4.1).

Prosjektet gjennomføres av NINA i tett samarbeid med Norsk Villreinsenter Sør. Mange aktører er med og finansierer prosjektet, blant annet kommunene, fylkeskommunene og Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler.

Prosjektet har gitt et betydelig løft i forhold til kunnskap om ferdsel på Hardangervidda.

Finansiering: Fullfinansiert. Det er ikke forventet behov for ytterlige bidrag til dette.

Tidsramme: Fullføres i 2020.

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter koordinerer, NINA utfører. Tett samarbeid med bl.a. Hardangerviddarådets aktører og villreinutvalget.

4.3 Villrein og ferdsel

Dette prosjektet videreføres fra Hardangerviddaplanens tidligere handlingsprogram.

Gjennom kunnskap om villreinsens vandringer fra GPS-dataene og kunnskap om menneskelig ferdsel (jf. ferdselsprosjektet omtalt ovenfor) gjennomføres analyser om ferdselens virkning på villrein. Prosjektet gjennomføres ved å utvide ferdselsprosjektet med analyser basert på ovennevnte kunnskapsprosjekter.

Finansiering: Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler har tidligere bidratt vesentlig til finansiering av disse analysene. Det er ikke forventet behov for ytterlige bidrag til dette.

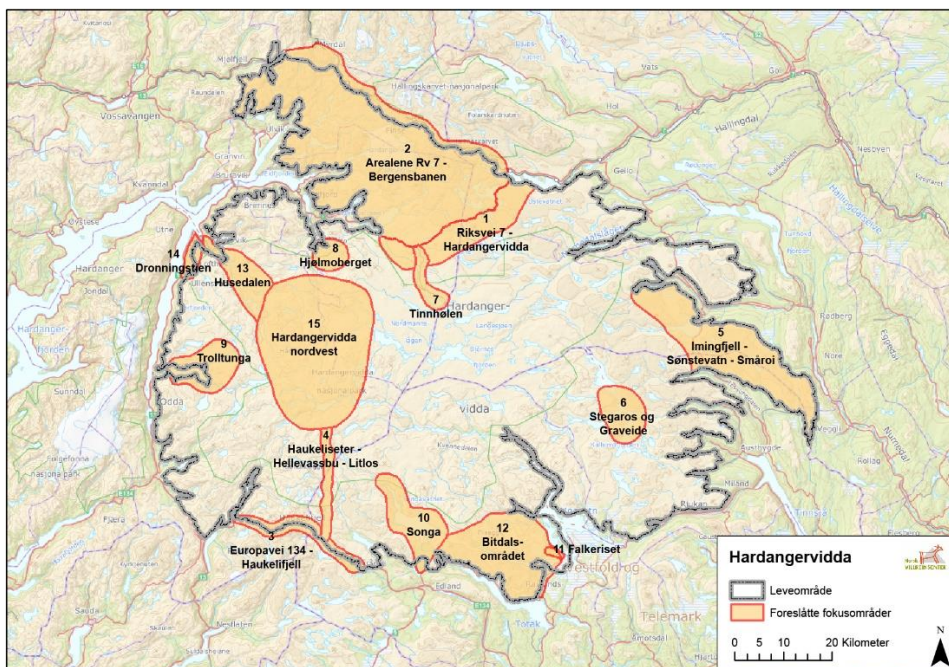
Tidsramme: Fullføres i 2020.

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter koordinerer, NINA utfører. Tett samarbeid med bl.a. Hardangerviddarådets aktører og villreinutvalget.

4.4 Fokusområder – arealer med interessekonflikter

I noen områder er det interessekonflikter mellom hensynet til villreinen og hensynet til andre samfunnsinteresser. Begrepet «fokusområder» er etter hvert blitt brukt i villreinforvaltningen om slike områder. I noen villreinområder har man jobbet med å først kartlegge, og dernest foreslå, potensielle avbøtende tiltak i slike områder. Slike prosesser er nå påbegynt også for Hardangervidda.

Villreinsenterets faglige notat (NVS notat 6/2018) påpekte aktuelle fokusområder på Hardangervidda. Med utgangspunkt i dette gjennomførte NVS høsten 2019 et dialogseminar med bred deltakelse. I møtet ble områdene vist på kartet nedenfor drøftet. Det ble påpekt store utfordringer noen steder, mens enkelte områder fremstår som gode eksempler på hvordan interessekonflikter kan avbøtes.

NVS notat 11/2020 oppsummerer innspillene i møtet. I tillegg til disse områdene, vil Valldalen bli inkludert i de videre drøftingene av fokusområder.

NVS ønsker å videreføre denne dialogen med de samme aktører. I videreføringen vil også kvalitetsnormen for villrein bli en viktig premisse. Hensikten er å få en omforent forståelse av hvor det kan være særlig viktig å gjennomføre avbøtende tiltak. Forslag til konkrete tiltak og prioriteringer vil da bli tema. Mange innspill som kommer i slike prosesser kan være faglig gode, men likevel langsiktige. Dette kan skyldes både interessekonflikter og kostnader.

Konklusjonene fra dette arbeidet vil blant annet gi viktige innspill til felles sti- og løypeplan (pkt. 4.5).

Antatt kostnadsramme: Å gjennomføre en prosess som peker ut prioriterte fokusområder og anbefalte tiltak i det enkelte område innebærer kostnader til tidsbruk, reise og møteopphold, anslagsvis 100.000 kroner.

Kostnader for konkrete tiltak må vurderes når de foreligger.

Finansiering:

Samlet kostnadsramme knyttet til prosessen anslås til 100.000 kroner.

50.000 kroner fra Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler øremerkes prosessen i 2021. Øvrige kostnader dekkes gjennom egeninnsats.

Det øremerkes ytterligere 100.000 som bidrag til konkrete oppfølgings tiltak hvert av de påfølgende årene. Disponering av midlene må avklares etter hvert.

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter Sør og Hardangerviddarådets sekretariat. Prosjektet forutsetter tett samarbeid med bl.a. NINA og Nordfjellarådets aktører.

Andre, bl.a. villreinnemnd, villreinutvalg, reiselivsnæring, turistforeningen, Jernbaneverket, Statens Vegvesen og regulanter skal involveres.

Hardangerviddarådet holdes løpende oppdatert.

4.5. Felles sti- og løypeplan

I rullert regional plan foreslås dette som et handlingsplanprosjekt med følgende beskrivelse:

Det bør utarbeides en felles og helhetlig sti- og løypeplan for nasjonalt villreinområde og naturlig tilgrensende områder, som utgangspunkt for kommunenes sti- og løypeplaner. Denne planen bør også vurdere hvor mobile aktiviteter som kiting, hundekjøring og lignende kan skje, og ikke bør skje. Spørsmålet om Nordmannslepa som historisk vandrerute bør også avklares i denne prosessen.

Målsettingen er å få grunnlag for å legge om stier og løyper som er i konflikt med villrein og annet naturmangfold, og samtidig ivareta reiselivets og friluftslivets behov.

Planen skal vurdere om det enkelte steder i perioder bør legges begrensninger på ferdsel og bruk av overnattingssteder, samt vurdere hvilke virkemidler som eventuelt her bør brukes. Men planen skal også ivareta reiselivets behov, blant annet ved å tydeliggjøre når og hvor ulike aktiviteter kan skje uten konflikt med villrein. Prinsipper for differensiering over tid mht. løypekjøring og villreinhensyn skal vurderes.

Arbeidet må sees i tett sammenheng med fokusområdene og bygge på kjent kunnskap om villrein, om ferdsel og om villrein og ferdsel (jf. 7.2.4*). Videre må det skje med bred dialog og involvering av berørte parter. Turistforeningen og andre aktører som tilbyr servering og/eller overnatting i nasjonalt villreinområde er særlig viktige samarbeidspartnere. Prosjektet må også sees sammen med besøksstrategien og eventuelt hovedprosjekt knyttet til Villrein som verdiskaper.

* henvisningen til planrapporten

Prosjektet må også sees sammen med kommunale sti- og løypeplaner og med planlagt felles sti- og løypeplan for Nordfjella.

Noen rammer for gjennomføringen

- Målsettingen er å få grunnlag for å legge om stier og løyper som er i konflikt med villrein og annet naturmangfold, og samtidig ivareta reiselivets og friluftslivets behov.
- Kunnskap og konklusjoner fra prosjektene *GPS-merkeprosjektet for Hardangervidda og Nordfjella (4.1)*, *Ferdselskartlegging (4.2)* og *Villrein og ferdsel» (4.3)* skal legges til grunn for arbeidet.
- Løsninger i utpekte fokusområder skal vurderes særlig nøye, jf. *Fokusområder – arealer med interessekonflikter (4.4)*
- Sikre god sammenheng med *Besøksstrategi for verneområder (4.8)*
- Vurdere om det kan etableres en historisk vandrerute knyttet opp til Nordmannsslepa.
- Vurdere bruk av virkemidler som restriksjoner på ferdsel til visse tider av året eller døgnet, varslingsregimer osv.
- Så langt mulig gjennomføre arbeidet etter Miljødirektoratets veileder (M-1292 | 2019) «[Plan for friluftslivets ferdselsårer](#)»
- Være prosess- og løsningsorientert med bred medvirkning

Kostnadsramme:

Det arbeides ut fra en samlet kostnadsramme på 800.000 kroner som disponeres slik:

- 500.000 til prosjektledelse (lønn til et halvt årsverk fordelt over to år og kostnader ved kontor og drift)
- 200.000 til konsulenthjelp (kart og eventuelle delutredninger)
- egeninnsats tilsvarende 100.000 kroner fra alle involverte (kommunene, fylkeskommunene, fylkesmennene, villreinnemnda, Norsk villreinsenter, grunneierorganisasjoner, turistforinger mm)

Finansiering:

Må være avklart før oppstart, men det arbeides etter følgende modell for å dekke prosjektets kostnader:

- Det søkes om 400.000 kroner, fordelt på to år, i støtte til arbeidet, fra blant annet Miljødirektoratets program for friluftslivets ferdselsårer.
- Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler dekker 300.000 kroner, fordelt på 2021 og 2022.

I tillegg kommer egeninnsats tilsvarende 100.000 kroner.

Tidsramme: Gjennomføres 2021-2022.

Ansvar for oppfølging:

Fylkeskommunene vurderer om prosjektledelse skal legges til sekretariatet for Hardangerviddarådet, om andre i en av de tre fylkeskommune skal engasjeres eller om det skal gjennomføres med ekstern konsulent.

Det etableres en administrativ prosjektgruppe med representanter fra 2-3 kommuner, 1-2 fylkesmenn og alle tre fylkeskommuner. Gjennomføring forutsettes å skje i tett dialog med alle parter med interesser og ansvar i området og aktuelle fagmiljøer.

Hardangerviddarådet holdes løpende oppdatert.

4.6. *Vassdrag og vilkårsrevisjoner*

Vilkårsrevisjoner gir en anledning til å vurdere avbøtende tiltak som kan bedre trekkmuligheter og villreinsens tilgang til viktige beiter. Ved vilkårsrevisjoner er det viktig så langt mulig å se vassdragene og tilgang til beiter i sammenheng.

Prosjektet har til hensikt å få en gjennomgang av dette på Hardangervidda.

Prosjektet er todelt og skal:

1. vurdere om det er vassdrag på Hardangervidda som bør gjennomgå en vilkårsrevisjon med sikte på å bedre trekkmulighetene for villreinen.
2. vassdragsreguleringen Mår/Gøyst (Stegaros og Graveide) skal gjennomgå med sikte på å fremme en vilkårsrevisjon.

Tidsramme: Langsiktig. Det tas initiativ til dette når arbeidet med vassdragsplanene gjør det aktuelt.

Ansvar for oppfølging:

Fylkeskommunene i tett dialog med bl.a. kommunene, Fylkesmannen, NVE, villreinnemnda og Norsk villreinsenter. Alle berørte offentlige og private aktører må involveres.

Hardangerviddarådet holdes løpende oppdatert.

4.7 *Klimaendringenes effekt på villreinsens leveområder*

Klimaendringene vil påvirke villreinsens livsbetingelser. Blant annet vil beitetilgangen endres gjennom endret nedbørsmønster, høyere vintertemperaturer og med det hyppigere vekslinger mellom varmegrader og kuldegrader. Trolig vil også plantesamfunnene, og med det beitegrunnet, endres.

Gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for hjortevilt er det opparbeidet svært lange dataserier som dokumenterer villreinstammens størrelse, bestandsdynamikk og arealbruk. Disse dataseriene kan sammen med regionale klimadata bidra til ny kunnskap om hvordan klimaendringene kan påvirke villreinstammene i fremtiden.

Prosjektets mål er få ny kunnskap gjennom å forstå sammenhenger mellom klimadata og bestandsdata. Dette kan være med å gi grunnlag for å forbedre den langsiktige arealforvaltningen og den langsiktige villreinforvaltningen.

I prosjektets første fase skal forskere med kunnskap om villrein og bestandsdata koble dette mot klimadata. Kostnad for dette anslås til 150.000 kroner.

Som videre oppfølging kan det bli aktuelt med et større prosjekt der villreinforskningen og klimaforskningen jobber tett sammen.

Problemstilling er aktuell i alle villrein fjell. Dette foreslås også som del av oppfølgingen av Nordfjellaplanen og Heiplanen.

Kostnadsramme:

Første fase i prosjektet anslås til 150.000 kroner. Beløpet øremerkes i Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler i 2021.

Et oppskalert oppfølgingsprosjekt må eventuelt avklares med både faglig innhold og kostnader før oppstart. Dette må dekkes gjennom samarbeid med mange parter. Deltaking og økonomisk støtte fra regional plan for Hardangervidda må være avklart før oppstart.

Tidsramme: Gjennomføres i perioden 2021-2024.

Ansvar for oppfølging:

Første fase gjennomføres uten noe stor organisering, og baserer seg på et etablert samarbeid mellom Norsk Institutt for Naturforskning og NORCE Klima/Bjerknessenteret. Hardangerviddarådet holdes orientert. Fylkeskommunene og Norsk villreinsenter samarbeider om løpende oppfølging.

Dersom trinn 2 blir aktuelt, skal Hardangerviddarådet godkjenne prosjektrammer og beløp brukt av handlingsprogrammidler før deltakelse i dette.

Regionalt plansamarbeid for Hardangervidda skal da være representert i styringsgruppa for et slikt prosjekt.

Særlig aktuelle forskningsmiljøer er Norsk institutt for naturforskning og Bjerknessenteret for klimaforskning i Bergen.

Hardangerviddarådet holdes løpende oppdatert.

4.8. Besøksstrategi for verneområder

På oppdrag fra Miljødirektoratet utarbeider fylkesmennene besøksstrategi for nasjonalparken. Hensikten er å finne en god balanse mellom å gi gode opplevelser for den besøkende, å gi rom for lokal verdiskaping og å ivareta naturverdiene.

Arbeidet med besøksstrategi startet opp i 2018. Nesten alt besøk inn i nasjonalparken må gå gjennom nasjonalt villreinområde utenfor parken. Dette setter krav til god samordning med regional plan og ferdselsprosjektene. Samordning med prosjekt *Mennesket og reinen* som inngår i verdiskapingsprogrammet *Villreinfjellet som verdiskaper* er også viktig.

Tidsramme: Fullføres/godkjennes 2020.

Ansvar for oppfølging: Fylkesmannen

4.9. Mennesket og reinen

I 2018 ble følgende to forprosjekter gjennomført som ledd i verdiskapingsprogrammet *Villreinfjellet som verdiskaper*:

- *Velkommen til villreinfjellet* med Buskerud fylkeskommune som ansvarlig. Prosjektområdet var både Hardangervidda og Nordfjella.
- *Tettere på villreinfjellet*, om og i regi av Nore og Uvdal kommune.

Disse to forprosjektene videreføres nå som et felles hovedprosjekt, *Mennesket og reinen* i årene 2019-2021. På bakgrunn av funnene i forprosjektet legges hovedprosjektet opp med fire innsatsområder:

1. bidra til å utvikle attraksjoner/destinasjoner som ønsker å utvikle opplevelser og formidlingskonsepter knyttet til villrein. Utpekte piloter per i dag er Solheimstulen, Vasstulan, Halne og Finse. Flere kan komme til.
2. innsats for avbøtende tiltak, der man søker å kanalisere ferdsel vekk fra sårbare områder samtidig som man tenker verdiskaping
3. informere reiselivsaktører for å gi økt forståelse av villreinens betydning både som attraksjon og kulturbærer, og for å gi dem som ønsker det verktøy for å utvikle opplevelser og formidlingsopplegg knyttet til villrein.
4. informasjon og formidling mot publikum.

Hovedinnsatsen i 2019 gikk til å få på plass hovedprosjektet og planlegge og klargjøre pilotene.

Finansiering: Finansiert over Miljødirektoratets program *Villreinfjellet som verdiskaper*. Forutsetter egenandel i form av midler eller egeninnsats i samme størrelse. Involverte aktører må bidra med dette.

Tidsramme: Fullføres i løpet av programperioden til og med 2021.

Ansvar for oppfølging: Viken fylkeskommunene. Løpende styring skjer gjennom egen styringsgruppe.

Rådgivningsfirmaet Mimir har prosjektledelse. Prosjektet gjennomføres i tett dialog mellom prosjektleder, styringsgruppe og Viken fylkeskommune. Medlemmer i styringsgruppa er blant annet leder i Hardangerviddarådet og leder i Nordfjellarådet, representanter fra villreinforvaltningen og representanter fra næringsaktører. Norsk villreinsenter følger prosjektet tett.

4.10. Bekjemping av CWD/skrantesyke

I Nordfjella har det siden 2016 vært kjent at skrantesyke forekommer og det har blitt gjort svært store og inngripende tiltak for å utrydde smitten. Staten ved Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet og de seks berørte kommunene har samarbeidet om et helhetlig program for bekjempelse av sykdommen. Nordfjellarådet har også vært involvert i denne prosessen.

Etter at sykdommen ble påvist på et dyr på Hardangervidda høsten 2020, har dette blitt en svært aktuell problemstilling også på Hardangervidda.

Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) la 26. januar 2021 fram rapporten *Handlingsrommet etter påvisning av skrantesyke (Chronic Wasting Disease, CWD) på Hardangervidda – grunnlag for fremtidige forvaltningsstrategier*. Mattilsynet og Miljødirektoratet vurderer på grunnlag av denne hvilke tiltak som bør gjøres på Hardangervidda.

Hardangerviddarådet er et forum med viktige lokale og regionale aktører som bør ta del i dialogen om dette.

Tidsramme: Langsiktig

Ansvar for oppfølging:

Statlige aktører ved, Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Mattilsynet og Miljødirektoratet vil ha ansvar oppfølging av dette. Det er svært viktig at dette også skjer i tett dialog med regionale og kommunale aktører.

Hardangerviddarådet ønsker å være involvert i dette.

Finansiering:

Bekjempelse av skrantesyke vil etter all sannsynlighet ha en stor kostnadsramme i mange år framover. Dette må i det alt vesentlige dekkes over statsbudsjettet.

Men for å ha mulighet for å være med i dialogen, øremerker Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler 200.000 kroner som bidrag til arbeidet.

Disponering av midlene vurderes etter hvert.

5. Samlet oversikt over disponering av handlingsprogrammets midler

Det forutsettes et årlig tilskudd på totalt 300.000 fra de to fylkeskommunene som ikke har sekretariatet fra og med 2020. I tillegg gjenstår ca. 200.000 i prosjektmidler fra rulleringen av planen. Dette gir 1,7 mill. kroner til oppfølging av handlingsprogrammet i årene til og med 2024. For mange av prosjektene forutsettes supplerende ekstern finansiering når detaljer er fastlagt.

Tabellen nedenfor viser alle prosjekter som er omtalt ovenfor mht. planlagt gjennomføring. Grønn farge viser år med størst forventet aktivitet.

Tall angir foreslått bruk av Hardangerviddaplanens handlingsprogrammidler (i 1000 kroner). Totalkostnaden vil for flere av de være betinget annen medfinansiering fra andre aktører. X viser at bruk av handlingsprogrammets midler til tiltaket kan vurderes.

Prosjekt	2021	2022	2023	2024	SUM	Merknader
Hardangerviddarådet	50	50	50	50	200	Fellesutgifter ved møter. Dekkes av handlingsprogrammidler
Årlig statusrapport og rullere handlingsprogram						Sekretariatets ansvar
Rullere regional plan						Vurderes i 2024, finansieres evt. av fylkeskommunene
Kommunal Planoppfølging						Kommunalt ansvar
Ferdselskartlegging						Fullfinansiert
Villrein og ferdsel						Fullfinansiert
GPS-merkeprosjektet						Annen ekstern finansiering.
Fokusområder	50	100	100	100	350	Forutsetter medfinansiering fra andre aktører
Felles sti- og løypeplan	150	150			300	Forutsetter medfinansiering fra andre aktører
Vassdrag og vilkårsrevisjoner						Usikkert om og når
Klimaendringenes effekt på villreinens leveområder	150	x	x	x	150	Evt. hovedprosjekt forutsetter medfinansiering fra andre.
Besøksstrategi for verneområder						Fylkesmannens ansvar
Villrein fjellet som verdiskaper, Mennesket og reinen						Finansieres av Miljødirektoratet
Bekjemping av CWD/skrantesyke	200				200	
Udisponert				500	500	Disponering drøftes i Hardangerviddarådet
SUM	600	300	150	650	1700	